

PETŐFI-MUZEUM.

ÉVENKÉNT 6 FÜZET.

DR. CSERNÁTONI GYULA

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

FERENCZI ZOLTAN.

KOLOZSVÁRY.

NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSÉNÉL.

1895.

— Megj. 1895. jun.-ban. —

T A R T A L O M :

Versek II. 1845. **Ferenczi Zoltán.**

Költemények Petőfihez, XXXI. (Bártfai levél Petőfi Sándorhoz. *Tompa Mihály.*)

Közli: **F. Z.**

Petőfi eltűnésének irodalma. Harmadik közl. **Ferenczi Zoltán.**

Petőfi „Batthyányi és Károlyi grófnék“ költeménye. **Ferenczi Zoltán.**

Grimm Herman Petőfiről. **Ferenczi Zoltán.**

Petrich Sámuel följegyzései Petőfiről. **Ferenczi Zoltán**

Petőfiről az 50-es évek lapjaiban. Közli: **F. Z.**

Vonatkozások Petőfire. Közli: **F. Z.**

Vegyesek.

Melléklet.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PETŐFI-MUZEUM.

ÉVENKÉNT 6 FÜZET.

DR. CSERNÁTONI GYULA

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

FERENCZI ZOLTÁN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

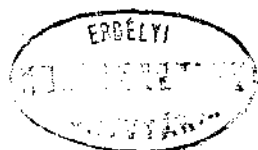
KOLOZSVART.
NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSÉNÉL

1895.

— Megj. 1895. jun.-ban. —

106452

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PETŐFI-MUZEUM.

VIII. ÉVFOLYAM. 1. SZÁM.

1895. JANUÁR.

Versek II. 1845.

A *Versek I.*-ről (1844.) már részletesen volt folyóiratunkban szó. (VI. 8—16. l.) Noha a *Versek II.* sorsa külsőleg korántsem oly érdekes és változatos; belső története nem kevésbé méltó az érdeklődésre. Erről lesz szó e pár lapon.

A *Versek I.*-ben az utolsó költemény *Az alföld.* Ez megelőzőleg megjelent a *Honderű*-ben okt. 5-én;¹ tehát egy hóval elébb, hogy nov. 10-dikére az egész kötet a nyomdából kikerült. Az utolsó előtti, *Ambrus gazda,* megjelent elébb a *Pesti Divatlap* okt. 6-diki számában.² Ugyane kötetből a *Halvány katona, Zsuzsikához* címűek okt. 20-án u. ott jelenvén meg, már csak 20 nappal előzték meg a kötetet. A *Gazdálkodási nézeteim* (okt. 19.) 21, *Az én torkom, Ez a világ* nov. 6-án az *Életképek*ben csupán 4 nappal jelentek meg elébb, mint a kötet kapható volt. Az ezeknél később valamely lapban megjelent költemények már a *Versek II.*-be kerültek.

A *Versek II.*-ben következő költemények vannak:

1844.

(Folytatás.)

1. Szobámban (É.³ 1844. decz. 28.)
2. Est (P. D.⁴ 1845. máj. 29.)
3. Egy telem Debreczenben. (É. 1845. márcz. 29.)
4. A csavargó. (P. D. 1845. márczius 30.)
5. A régi jó Gvadányi (P. D. 1845. máj. 8.)
6. Az utánczókhöz.
7. Élet, halál (P. D. 1845. jun. 26.)
8. Színházban (U. o. 1844. ag. 1. hete.)
9. Egressy Gáborhoz. (U. o. 1844. szept. 3. hete.)

¹ P.-M. IV. 145. l.

² U. o. 146. l.

³ É. = Életképek.

⁴ P. D. = Pesti Divatlap.

10. Tompa Mihályhoz. (É. 1844. szept. 11.)
11. Éjszakáim. (P. D. 1845. jan. 1.)
12. Furfangos borivó. (U. o. 1845. jun. 26.)
13. Takarékoság. (U. o. 1844. nov. 3.)
14. Pinty urfi. (U. o. 1845. jun. 5.)
15. Szemfájáskór. (U. o. 1845. jun. 26.)
16. A naphoz. — 1844. — (U. o. jun. 19.)
17. Ha.
18. A nap házaselete. (U. o. 1844. nov. 17.)
19. Szerelem vándorai.
20. Halálom. (U. o. 1845. jun. 26.)
21. Mi lelt?
22. Dáridó után.
23. Ígyunk! (U. o. 1845. jun. 12.)
24. Verseim. (U. o. 1845. jun. 26.)
25. Hozzá. (U. o. 1844. decz. 1.)
26. Sovány ősz.
27. Csokonai. (P. D. 1844. decz. 15.)
- 28. Szerelem gyötrelme I—VI. (I. Volnék bár. P. D. 1844. decz. 8
— II. Szívem, te árva rabmadár! — III. Az én szerelmem. U. o. — IV.
Szemek, mindenható szemek! U. o. 1845. jan. 9. — V. Szerelmem zugó
tenger. — VI. Élet, halál nekem már mindegy!)
29. A borhoz.
30. A külföld magyarjaihoz. University Library Cluj
31. Mért nem születtem ezer év előtt? (P. D. 1845. jan. 5.)
32. A leánykákhoz. (U. o. 1844. okt. 27.)
33. Szülőimhez. (U. o. 1845. ápr. 10.)
34. Katona vagyok én. (U. o. 1845. jun. 12.)
35. Nem tesz föl a lány.... (U. o.)
36. Fényes csillag. (U. o.)
37. Gyere, lovam. (É. 1845. márcz. 8.)
38. Boldog éjjei. (P. D. 1845. ápr. 24.)
39. Szerelem, szerelem. (U. o.)
40. Batthyányi és Károlyi grófnék. (U. o. 1844. nov. 24.)
41. Esik, esik, esik. (É. 1845. márcz. 8.)
42. A természet vadvirága. (P. D. 1844. decz. végén.)
43. János gazda.
44. Levél egy színész barátomhoz. (Nemz. szinh. zsebk. 1845-re.
Gilyén, Gönczy, Réty. 75. l.)
45. A tintás-üveg. (U. o. 86. l.)
46. Az öreg úr. (P. D. 1845. ápr. 17.)
47. Mit szól a bölcs? (U. o. máj. 22.)
48. Pál mester. (É. 1845. febr. 22.)
49. Részegség a hazáért. (P. D. 1845. jun. 19.)
50. Lant és kard.
51. Etelkéhez.
52. Szerelem és bor. (U. o. máj. 1.)

53. Rabházának fia.
 54. Etelke emlékkönyvébe. (Cs. E. kisasszony emlékkönyvébe.)
 55. V. S.-né emlékkönyvébe.
 56. Bucsó 1844-től. (É. 1845. febr. 1.)

1845.

57. Két testvér. — Január, 1845. — (P. D. 1845. szept. 4.)
 58. Apám mestersége s az enyém.
 59. Hull a levél a virágról.
 60. A toronyban delet harangoznak.
 61. Így is jó.
 62. Vahot Sándorhoz. (P. D. 1845. febr. 2.)
 63. Hír. (U. o. okt. 16.)
 64. Elfajtott könnyek.
 65. A világ és én. (U. o. febr. 9.)
 66. Költő lenni vagy nem lenni. (U. o. jul. 3.)
 67. Visegrád táján. (U. o. okt. 16.)
 68. Szerelemvágy.
 69. Gyors a madár. (U. o. márcz. 13.)
 70. Piroslík a kecskerágó. (U. o. jul. 3.)
 71. Kicsapott a folyó.
 72. Pest.
 73. Orbán. (U. o. ag. 21.)
 74. A sorshoz. (U. o. jun. 26.)
 75. Téli világ. (U. o. márcz. 6.)
 76. A nap.
 77. Multság közben.
 78. Rosz verseimről. (U. o. ag. 21.)
 79. Egy szép hölgy emléke.
 80. Azokhoz az én jó pesti pajtásaimhoz. (U. o. ápr. 3.)
 81. Tavasz. I. Mi kék. (U. o. máj. 15.) II. Ki a szabadba. (U. o.)
 82. P . . . y Vilma kisasszonyhoz. (U. o. jul. 10.)
 83. Az erdei lak. (U. o. jul. 17.)
 84. A varróleány. (U. o. jul. 24.)
 85. Van a nagy alföldön csárda sok. (U. o. ag. 28.)
 86. Piroslík már a fákon a levél. (U. o.)
 87. Paripámnak az ő színe fakó. (U. o.)
 88. Fekete kenyér.
 89. Holdvilágos éj. (U. o. ag. 7.)
 90. Rég veri már a magyart a teremő.
 91. Lilliom Peti (Néprománcz. 1844. U. o. jan. 23.)
 92. Fresco-ritornell. (U. o. okt. 16.)
 93. Magyarország.
 94. Gyalázatos világ.
 95. Egy hajfürthöz.
 96. Képzetem. (U. o. okt. 30.)

97. Bucsú Kúnszentmiklóstól. (U. o. jul. 31.)

98. Falun.

Ezek szerint a *Versek II*-ben levő költemények közül a legkorábbi 1844 ag. 1-ső hetében (*Színházban*), a legutolsó 1845 okt. 30-án jelent meg (*Képzetem*). Adott Petőfi e kötetben 98 cz. a. 104 költeményt, melyekből megjelent a fenti időközben 71 s nem jelent meg 33 = 104. E szerint tehát e kötetben csak 5 költeménnyel van kevesebb, mint a *Versek I*-ben. Megjelent költeményei közül e kötetből kihagyta a következőket: *A magyar nemes* (P. D. 1845. febr. 13.), *Védegyleti dal* (U. o. 1844. decz végén), *Sorshusás előtt* (U. o. 1845. okt. 23.), *Színéssdal* (Nemz. szinh. zsebk. 1845-re.)

Látjuk az eléadottakból, hogy a sorozatban a *Csavargó* a 4-dik költemény. Erről maga mondja, hogy még 1844 jun. végéről való. Az *Egressy Gáborhoz* (9-dik) címűről pedig azt olvassuk, hogy 1844 ag. 7—8-dika közti éjen írta azon benyomások hatására, melyeket Egressy játéka *Macbeth*-ben benne ébresztett.⁵

Az utána mindjárt következő költeményt (10-ik) *Tompa Mihályhoz* válaszúl írta szept. 11-re, ennek szept. 4-én megjelent *Levél Petőfihez* (Bártfáról 1844.) cz. költeményére. Különös, hogy emigy helyezte őket egymás mellé, holott első tekintetre az semmiesetre sem látszik valószínűnek, hogy agusztus 7—szeptember 5—6-ig épen Petőfi több költeményt ne írt volna. A következő költemények közül a 40-diket *Batthyányi és Károlyi grófnak* címmel egész határozottan tudjuk, hogy 1844 november 15-dike után 1—2 nappal írta, mindenesetre azonnal a két hölgy tiszteletére adott fáklyás-zene után; mert bámulatosan érezteti a közetlenség meleg hatását, az első benyomás okozta meghatottságot.⁶ Az a durva megjegyzés pedig, melyre a 42-dik költemény, *A természet vadvirága*, mint egyszerre haragos, heves, de fölséges válasz vonatkozik, az *Életképek*-ben a decz. 11-diki (1844) számban olvasható s a költemény decz. végén, az utolsó számban meg is jelent a *P. Divatlap*-ban: tehát jelzi származása idejét.⁷ Vahotné szerint az *Etelke emlékkönyvébe* címűt karácson estéjén írta le először Petőfi nálok egy 24 ágú csillag egyik ágára.

Ezek határozott adatok. Már most, ha a költemények sorrendjét nézzük, az világlanék ki, hogy a költő 1844 jun. végétől ag. 7-ig csak 4 költeményt írt (l. az 5—8. sorszámúakat), ag. 7—szept. 5-ig egyet sem, szept. 7—nov. 15-ig 34 költeményt (l. 11—39. számúakat), nov. 15—decz. 11-ig egyet (l. 41. számút) s decz. 11—24-ig 11 költeményt (l. 43—53. sorszámúakat).

Azonban ez adatokból nem lehet semmi ilynemű következtetést vonni; mert a költemények sorrendje ekkor még nem tájékoztat oly biztosan sem arról, hogy milyen rendben írta költeményeit, sem az időpontra nézve, mint az 1846-dik évből írt költeményeinek reánk

⁵ P.-M. VII. 133. l.

⁶ V. ö. jelen füzetünkben az erről szóló cikket.

⁷ P.-M. IV. 209. l.

maradt sorrendje. A költő ebben az időben költeményeinél a származás szerinti sorrendre még nem ügyelt. Világos ez már csak a következő adatokból is: a *Színházban* (8-dik) 1844. ag. 1-én már meg volt jelenve, mely közetlenül az Egressyhez címzett költemény előtt áll. Tehát jun. v. julius havából való s így még oly időből, a melyben írt költeményei közül nem egyet a *Versek I*-ben adott. Ebből világos, hogy azon költemények, melyek a *Versek I*-ben és *II*-ben vannak, nem válnak el egymástól időrendi egymásutánban s az ott megjelent utolsó költemény, *Az alföld*, későbbi keletű az emebben megjelent első pár költeménynél s talán a későbbi sorszámúak közül is nem egynél. Hasonlóan a nov. 3-án megjelent *Takarékosság* (13-dik sz.), a nov. 17-én megjelent *A nap házaselete* (18-dik sz.) s ugyancsak e mellett néhány költemény, az okt. 27-én megjelent *A leánykákhoz* (32. sz.), továbbá a *Színészdal*, *Levél egy színész barátomhoz*, *A tintás-ívveg*, melyek jó hátra vannak téve a sorban (44, 45. s az első a kihagyottak közt), mind jóval korábbiak és előtők állanak oly költemények is, melyeket időrendben később írt. Hasonlóan jóval korábbi az az egész 6 költeményből álló cyklus, melyek a 28. sz. a. *Szerelmem gyötrelme* gyűjtő cím alá vannak sorozva, jelölvén ezáltal együvé tartozásukat; noha közülök pár csak 1844. decz. 8-án jelent meg.

Mindenesetre tény az, hogy az 1844-dik évi költemények közül azok, melyek a *Versek II*-be kerültek, noha származásuk ideje szerint akár az *I*-ben is már adhatók lettek volna, nagy részben meg voltak írva agusztus előtt. Ez gondolható abból is, hogy agusztus havában *A helység kalapácsa* foglalta el⁸ s így csakugyan meglehet, hogy mint látók, az ag. 7-diki Egressyhez írt költeménye után szoros időrendben talán épen az következők, melyet szept. 5 - 6-án írt Tompához.

Az is valószínű, hogy mivel a *Fános vitéz* 1844. őszéről való, hihetőleg novemb. havából, (ha igaz az, a mit Vahot állít, hogy nagyon rövid idő alatt írta, akkor mindenesetre november havából való; mert hiszen decz. 8-dikáról már hírlapi tudósítást is ismerünk róla,) föl kell tennünk még Petőfi csodálatos termékenysége mellett is, hogy ebben az időben kevesebb ú. n. kisebb költeményt írt. Mivel valóban a sorrendben azt találjuk, hogy november 15-én írt költeménye után (*Batthyányi és Károlyi grófnék*) olyan következik, melyet decz. 11-dike után azonnal írnia kellett (*A természet vadvirága*): vajon nem tehető-e fel, hogy a sorrend itt is helyes és hogy e pár hét valóban a *Fános vitéz* írása miatt szegényebb kisebb költeményekben? No, de ezt egyelőre mindenesetre csak igen valószínű conjecturának kívánjuk tekintetni, melyet egyszer talán még vizsgálat alá vonunk. Elég most célunkhoz képest annyit következtetnünk, hogy 1844. szept. 11 - nov. 15-ig és decz. 11 - 24-ig annyi kisebb költeményt lelünk (34-et, illetve 11-et), melyeknek egy része mindenesetre korábbi időből való, a mint ezt láttuk is és hogy az agusztusi és novemberi kimutatható nagyobb időköz költeményei közt megfelel azoknak az időközöknek, melyekben ez időben két nagyobb költői elbeszélését, *A helység kala-*

⁸ V. ö. P.-M. VI. 25. és 49. l. *A helység kalapácsa* cikkünket.

pácsát agusztusban és szept. elején, *János vitést* november 15—decz. 8-ig írta.

Az 1845-dik évre térvén át, itt már biztosabb adataink vannak. A *Czíprustombok*, melyek mint tudva van, Csapó Etelkéről szólnak, külön jelentek meg 1845 márcz. 20-ra s magán a 34 költeményből álló kis füzetben föl van jegyezve Etelke halála napja: 1845. jan. 7. A költő ezeket az *Összes költemények*-ben az 1845-diki költemények közé a 3-dik után (*Hull a levél a virágról*) illesztette be; tehát arra a föltevésre jogosít, hogy e három megelőzi a *Czíprustombok* elsejét, míg a *Vahot Sándorhoz* című febr. 2-án jelenvén meg, tehát ezt elébb írta, mint a *Czíprustombok* egy részét. Így hát szoros időrendről itt sem lehet szó. Még kevésbbé felel meg az időrendnek az, hogy az *Összes költemények*-ben tartalmi okokból közetlenül utánok tette *Mi büvös-bájos hang?* és *Messze vándoroltam* költeményeit, holott amant Eperjesen írta mindenesetre április havában, emezt felső-magyarországi útjából visszatérte után Pesten; tehát mindenesetre jun. 24-dike utáni pár napon. Közben azonban *Azokhoz az én jó pesti pajtásaimhoz* (24-dik) költeményét ő maga ápr. 1-sejéről keltezi, a mely napon a felső-magyarországi útra indult. E szerint valószínű, hogy a közbeeső 16 (7—23. sorszámok alatti) költeményt ez időközben írta. Erre némi erősségül szolgál az is, hogy a *Gyors a madár* című (13-dik) márcz. 13-án, a *Téli világ* (19-ik) márcz. 6-án már meg is jelentek a *P. D.*-ban. Föltehető tehát, hogy a sorban eddig álló költemények mind épen febr. havából valók még. E szerint márcziusra, mely hóban a *Czíprustombok*-at sajtó alá rendezte, csak 4 költemény esnék.

Áprilisben Eperjesen az *Uti jegyzeteken* kívül csak öt költeményt írt (*Mi két az ég! Ki a szabadba! Erdei lak, Magyarország, Fel-sülés*⁹), Késmárkon máj. 2-án egyet (*Van a nagy alföldön*), Iglón máj. 3—ca 24-ig hármát (*Paripánnak az ő színe, Fresco-ritornell, Egy asszonyi állathoz*¹⁰), Várgedén máj. végén vagy jun. elején egyet (*A. B. emlékkönyvébe*),¹¹ Losonczon jun. elején kettőt (*P. . . . y Vilma kis-asszonyhoz, Varróleány*). Ezeket, mint a sorrendből látjuk, épen nem helyezte el időrendben; némelyikét, talán gyöngédségi okokból is, az 1845 őszén írt költeményei közé tette; valamint a *Liliom Peti* (35-dik) az 1844-diki költemények közül rekedt ide, talán feledékenységből.

A költő jun. 24-én visszatérvén Pestre, még néhány ezután írt költeményét is fölvette a *Versek II*-be, míg némely már készen levőt kihagyott. Közülök tudjuk, hogy a *Bucsu Kúnszentmiklóstól* című jul. 19—21. napjairól való, a *Képzetem a Honderü* oly megjegyzésére vonatkozik, mely ott jul. 29-én jelent meg; az utolsó, a *Falun* című mindenesetre augusztusból való, midőn hosszasan időzött Szalk-Szentmártonban s egy időben írta a *Szerelem gyöngyei*-vel.

Az eléadottakból világosan látszik az, hogy a költő sem a *Versek I*-ben, sem a *Versek II*-ben a szoros időrendre nem ügyelt. Sőt

⁹ Nem jelent meg a *Versek II*-ben s a sorrendben jóval hátrább.

¹⁰ Nem jel. meg a *Versek II*-ben; a sorban jóval hátrább.

¹¹ Szintén nem jel. meg.

amabból az világlik ki, hogy költeményeit, kivált a népdalokat, szerte egy csoportban adni, valamint utóbb is az egy csomóban megjelent költeményeket (*Czpruszlombok, Szerelem gyöngyei, Felhők*) és azokat, melyek e csoportok valamelyikéhez tartoznak, melléjük tette akkor is, ha e gyűjteményekben későbbi eredetűek miatt nem jelentek meg. Így látjuk, hogy a *Versek II.*-ből kihagyja a *Mi bővös-bájós hang* és *Messze vándoroltam* költeményeket, noha amaz áprilisból, emez jun. végétől való s bevesz későbbi eredetűeket; midőn pedig az *Összes költeményeket* sajtó alá rendezte, ezeket tárgy szerint közetlenül a *Czpruszlombok* költeményei után tette; tehát sok korábban írt költeménye elé. Így tette a *Szerelem gyöngyei* után a *Megpendítem* költeményét az *Összes költeményekben*, noha maga a tartalom is tanúsítja, hogy pár hónappal írta később. A másik figyelemre méltó körülmény még az, hogy mint láttuk, a *Versek I.* és *II.* nem válnak el egymástól időrendben; viszont a *Versek II.*-ből kimaradt számos oly költeménye, melyek már meg voltak írva s meg is jelenhettek volna benne; ellenben bevett későbbi keletűeket. Megegyezik a két gyűjtemény abban is, hogy a keletkezés helyének jelzése mindkettőben hiányzik. Először az *Összes költeményekben* találjuk ezt, talán a Béranger-kiadások némi hatása alatt. Lényeges különbség az, hogy a *Versek II.*-ben az ily jelzések: *népdalok, néprománcz,* igen helyesen, hiányzanak. Egészben véve egyébként a *Versek II.*-ben oly költemények jelentek meg, melyeket az 1844 jun.-tól 1845 ag.-ig terjedő időközben írt s némi változtatást lelünk abban, hogy a kötetet néhány hatásosabb, komoly tartalmú költeménnyel zárta be.

A *Versek II.* 1845-ben a *Szerelem gyöngyeivel* együtt (1845. okt. 23.), az akkori szokás szerint épen úgy a novemberi vásárra jelent meg, mint a *Versek I.* egy évvel elébb. Az előfizetésre a fölhívást 1845 jul. elején bocsátotta ki, mint az egykorú lapok bizonyítják, s nov. 13-dikán már meg volt a kötet jelenve;¹² tehát majdnem évfordulójára a *Versek I.* megjelenése napjának. Majdnem azt lehet mondani, hogy e kötet költeményeivel egyszersmind záródik Petőfi költészetének első, mondhatnók ifjúi szaka. Az 1845 évi *Szerelem gyöngyei*-vel mélyebbé válnak nála az érzelem útjai, melyek nyomát a *Czpruszlombok*-ban már előkészítve látjuk. Már 1843 nyarán elkezdődik nála az az új átalakulás, mely 1846 első felében teljessé lesz, midőn teljesen szakít az ifjú gondtalanság csapongásaival, mely pazarul osztatta vele a legszebb költői virágokat, mint egy hasonlíthatatlan tavasz. Ezért azt mondhatjuk, hogy a *Versek II.* tartalmilag kiegészíti az I-ső kötetet épen úgy, mint megegyező vele alakilag s összekapcsolódik vele abban is, hogy a bennök megjelent költemények mintegy összefolynak az időrend mellőzése miatt.

Ferenzi Zoltán.

¹² P.-M. I. 26. 299. IV. 297. I.

Költemények Petőfihez.

XXXI.

Bártfai Levél

Petőfi Sándorhoz.*

Ismeretlen, ámde mégis jó barát!
Vedd egy vig, most kór-fiúnak pár sorát;
Kit bár a' bor lángszerelme úgy hevít:
Mégis a' sors baklövése vizre vitt.

Vig szeszélyü bordalaid hogy olvasám:
Jól beszél ez a' poeta! gondolám;
'S életemben bár egyszer sem láttalak:
Mégenge!j, de czimborámnak szántalak!

A' pohárhoz én is értek egy kicsint,
Vigadozván, szent Dávid zsoltárakint;
A' zengő lant, hölgy szerelme, 's *tölt kehely*
Közt, van életem, szívem, lelkem osztva fel!

Homlokomra barna felleg gyakran ül,
— 'S isten látja, mennyi kín a szív körül —
Bor tüzetől a' fojtó bú-lég kigyul,
'S a' borulat, villámozva elvonul. —

Ajkimnál ha elherványul a' pohár:
— 'S piros lelke a' sötét pokolra száll, —
Bús gyönyörrel földre sujtom, ... 's szét-
szakad,
Hogy hajnalra nyolcz ivónak egy marad.

És beszéltek: mi az ember? Egy pohár,
Melly száz szomju szenvedés közt sorra jár,
Benn az élet, bor, ... de ürmös... mit nevezsz...?
A' bor elfogy, 's a' pohárnak vége ez ...

Csillogó edényből rosz cserép leve,
Eltűnt vigan pezsgő, szikrázó leve,
Ámde a' szesz, a' szesz él! ki kételkedik
Ebben, vélem, ugysegéljen, nem iszik!

Asztalnál ül egy nagy korhely: a' halál,
'S a' pohár-törésbe nagy kedvet talál,

Bort, fiúk, bort! mert maholnap, úgy lehet,
Búsan álltok e' törött pohár felett!

És barátim ebbe már nem gátlanak,
Csak mosolygva *nagy bolondnak* mondanak;
'S kérdeve szólnak: hogy mikor lesz már
eszem?

Nem sokára! — biztatom, bár nem hiszem —

'S kötődnek: hogy becsüljem meg már
magam,
Mert biz egyszer mind kiázik a fogam,
Adjatok bort! bizton ázhatik fele:
Úgyis szűken van, mit rágni kell vele —

Hozzon egyszer, jó fiú, az isten el!
Szívesen lát e' szív és a' tölt kehely;
Jere hozzám, sárga pitykés közlegény!⁴
Ugysegéljen, *fűszerré* teszlek én!

Ott fog állni a' kulacs, mint barna vár,
És körüle anyni ágyu a' pohár.
'S az *erősség* megvívattán általunk;
Dőlt falánál bátor szívvel meghalunk.

'S Tokaj bérczén ütjük egyszer fel tanyánk,
Hol olly jól kitesz magáért ős anyánk;
Ott iszunk még, ott! 's csinátuak anyni jót:
A' bor ellen tartunk prédikációzt. —

Majd kettecskén felpipázva, életünk
Tarka-barka percziről beszélgetünk;
Hejh, ilyenkor nekem már a' bor se kell!
A' pipám is egyre tiszser alszik el. —

Messze mentem; — észre még csak most
veszem,
Viz felett is csak boron jár az eszem;

* *Életképek*. 1844. II. 311. l. 10. sz. szept. 4. Petőfi válasza rá *Felület Tompa Miskának* cz. a. a köv. 11. számban, 344. l. szept. 11. Megjegyzendő, hogy Tompa utóbb e költeményét is teljesen átdolgozta. L. Összes költeményei, 1872. I. 215. és 342. l. L. továbbá az 1847-diki és 1858-diki kiadásokat.

Mert bor itten, jó fiu, ha volna, sincs!
Torkomon hajh, párosával a' bilincs!

És a' viz-ivás beh kínosan megyen,
Félpohárka! még az is csak foghegyen,
Savanyu bár, de mégis csak viz biz ez,
Az embernek semmi kedvet nem szerez.

Halldsza: tegnap a' vidéket jártam el,
Bérczetőkre nagy kínok közt mászva fel;
Hogy ha nem vidíthat a' szőlő leve:
Vidítson fel legalább a' levele.

Végre látok sok járás-kelés után,
Zöld növényt, magas karóknak oldalán,

Nagy örömmel én is hozza lépdelek...
Hát komló volt! hogy a' ragya üsse meg!

Viz-világ ez, nincs szüretje nincs bora,
Gyáva szívként zúg a' fenyves sátora,
A' legelső lágy szellő lehelletén,
Mert nem ömlik *bátorit* must tövén, —

Hejh, ha egyszer visszavisz jó angyalom,
A' mit elmulaszték, majd kipótólok!
Addig is, szánj viz-gyűlölő jó barát!
És üríts egészségemre egy pohárt!

Tompa Mihály.

Közl: F. Z.

BCU Cluj Petőfi eltűnésének irodalma. 1

Harmadik közl.

III.

Mielőtt tovább mennénk, meg kell jegyeznünk azt, hogy az 1860/61 évi kiterjedt irodalom a költő haláláról s az az érdeklődés, melylyel a nemzet a költő élete és halála iránt viseltetett, a regényirodalomban is visszhangra lelt. Tudunkkal Jókai kevéssel ezután két regényében foglalkozott a költővel, a *Politikai Divatok*-ban és *Az új földesúr*-ban. Az elsőben Pusztafi költő alakjában, a minőnek a forradalom előtti időből van rajzolva, könnyű ráismerni Petőfire, noha az író az előszóban óv is e felfogástól e szavakban: »ismerős alakokat... ne keressen e regényben az olvasó«. Azonban már akkor, midőn 1863-ban először megjelent, mindenki meg volt róla győződve, hogy Jókai előtt általánosságban Petőfi alakja lebegett, noha a részletekben kevés hűséggel. Erre e sorok írója saját életéből is emlékezik, midőn a *Hon* tárczájából családi körben apja főnhangon felolvasta e regényt, a mint naponként megjelent s emlékszik a csalódásra is, mely mindnyájunkat ért, midőn a költőt a forradalom után fogolyként s azután elzüllött alakként találtuk rajzolva az akkor már meghonosult történelmi tudat ellenére, mely meg volt győződve a költő fonséges eltűnéséről. Amaz első részben sokkal hívebb volt a rajz, hogysen a regény második fele ne hatott volna idegenül. Igen; mert Jókai

¹ L. 1-ső és 2-ik közl. P.-M. VII. 1. és 88. 1.

nem egyenesen Petőfit, hanem egy oly alakot mutatott be, a ki egyik előkészítője a forradalomnak, küzd érte, fogságba kerül s a forradalom után változott viszonyok alatt önmagát rombolja össze; mert megnyugodni, megalkunni nem tud. Volt ilyen alak is nem egy irodalmunkban s talán nem csalódunk, ha azt állítjuk, hogy Pusztafiban Petőfit, a kit még arczkép szerint is leír (25. l.) s néhány mondását is idézi (26, 29, 71—72, 77—83. lap)² és egy, a forradalomban vele rokon szerepet játszott költőnk alakját egyesítette (az olvasó kitalálja, kiről van szó); noha az öntés épen nem sikerült; nem lett az az egy-séges alak, melyet tervezett.

Az új földesurban már nem maga Petőfi; hanem az ál-Petőfik egyike szerepel. E regénye 1863-ban jelent meg s a II. fejezetben (»A szerencsétlenség mint iparűzlet«) szerepelteti a költő alakjában föllépő szélhámost, körülbelől ugyanazon vonásokkal, melyeket az előbbiekből már ismerünk; sőt némely kifejezést is használ azokból, melyek e tárgyról a *Vasárn. Ujságban* olvashatók, midőn egyik-másik tanú leírja, hogy a költőt miként rejtegették itt vagy ott. Egyebekben aztán ő az ál-Petőfiben egy világot s mindenre alkalmas cynikus gazembert rajzol.

Egészen véve azt a benyomást nyerjük a *Politikai Divatokból*, hogy Jókait állandóan kísértette az a gondolat, hogy hátha mégis, hátha csakugyan a költő nem esett el; hanem fogságba került. Az élenk képzelődés nagy kísértő.

És Jókai valóban foglalkozott a költő fogságba kerülésének gondolatával, bizonyoság a *Honban* 1867 máj. 26-án (122. sz.) megjelent már említett *Petőfi???* című cikke, mely a *Politikai Divatokkal* együtt új táplálékot adott a rémes föltevésnek.

»De hát igazán meghalt-e Petőfi? — kiált fel itt — valóban szobrot és siremléket kér-e porainak? csakugyan ott hallgatja-e a nagy hárs alatt a bucsújárók zsolozsmáit?

Ki látta elesni?

Tudomásomra hárman írták le a helyet és körülményeket, a hol és mikben Petőfit legutolszor látta ismerős magyar, mindhárom elbeszélés azon végződött, hogy az üldöző orosz lovasoknak utól kelle érniök Petőfit; a szemtanu maga megmenekült.

Itt aztán csak két esély maradt fenn: vagy megölte őt az üldöző csapat, vagy elfogta.

Ha megölte, akkor kétségtelen, hogy ő is azon közös sirban nyugszik, melybe azon balvégtetes csata hősi áldozatait egymásra halmozták.

De hátha elfogták?

Ez a gondolat sokszor képes elrabolni álmaimat.«

Erre leír eseteket, hogy régen megholtaknak hitt alakok orosz vagy osztrák börtönökből csak újabban szabadultak ki; nem lehet-e Petőfi is hasonló helyzetben elfeledve valamely mély börtönben?

² Mindenütt az Összes művekre értendő a lapszám.

»Nem érdemli-e meg Petőfi, hogy legalább egyszer kérdést emeljünk iránta, ha egyébert nem, hogy saját lelkünket nyugtassuk meg felőle?»

Hiszen az angolok Franklin északsarki expedíciója felkutatására milliókat adtak ki. Ilyest kell tennünk nekünk is. Kérdézősködnünk kell először is idehaza; hiszen ha elesett is, valami nyom, emlék, jegyzet tőle csak megmaradt valahol, a melyről rá lehetne ismerni. A Petőfi-szoborbizottságnak jutalmat kellene ily emlék fölfedezésére kifizetnie. Ha ez nem vezetne sikerre, Oroszországban kellene kutatni érte s általában magyar foglyokért.

»Ennyit legalább meg kellene tennünk egy emberért, a kit szertünk nemzetünk büszkeségének vallani: és a mit megtenni nem is volna lehetetlen.

Vagy talán bevárjuk, míg majd Reményi egyszer körutat tesz Oroszországban s nyirettyüjével megnyitja a diplomaták ajtait, hogy Petőfi felől kérdezősködjék a magyar nemzet nevében?»³

Már volt alkalmunk más helyt is említeni e czikkünk rendjén, hogy a költő eltűnésének irodalmát mindig egy-egy oly körülmény keltette életre, midőn valamely okból az ő emléke foglalkoztatni kezdte a hazát. Ilyenkor mindig eléállott valaki, a ki tudott valamely dolgot elestéről is; ez aztán mindannyiszor végig járta hazánk lapjait, olykor a külföldieket is. Ez a megjegyzés voltaképen az egész mult Petőfi-irodalomra lényegileg talál, mely főképen ú. n. alkalmi irodalom, ennek összes jellemző tulajdonaival és felületességével.

A most tárgyalt 1867-diki évben két ilyen kedvező alkalom is volt, a melyek közül az elsőt Jókainak e czikke nyújtotta, a másikat a félegyházi Petőfi-emléktábla leleplezése azon a házon, melynek helyén állt az a régibb kis lak, melyben a költő első gyermekéveit töltötte. A tábla Reményi indítványára ugyan még 1861-ben elkészült; de a kedvezőtlen politikai viszonyok miatt a leleplezés csak 1867 okt. 13-án történt meg.

Mig ez utóbbi azonban olyan alkalmi irodalmat hozott létre, mely vagy ez ünnepre vagy a költő félegyházi gyermekkori idejére, szüleiére, születése körülményeire vonatkozik, mely utóbbit más helyt tárgyaltuk;⁴ addig a Jókai czikke létrehozta a költő eltűnéséről szóló közleményeket, melyekről már fönnébb szoltunk.

³ U. ezt l. kiadva: Virradóra. Legújabb novellák és genréképek. 1868. II. 112--117. l. A négy hárs kifejezés onnan ered, hogy 1861-ben a honvédegylet a fejéregyházi két honvédsír fölött halotti ünnepélyt tartott s szóban forgott már akkor az, hogy emlékoszlopot fognak felállítani oda s a sírok 4 szegletére hársfákat ültetnek; de a provisorium bekövetkezése miatt mindkettő elmaradt. 1867-ben aztán Siller József, a Haller-birtok urad. tisztje egyszerü korlással vétette körül a sírokat és fákat s ezek közt hársfákat is ültetett rájuk. (*Polit. Ujdonságok.* 1867. 247. l. máj. 22.)

⁴ Petőfi szülővárosáról folyt viták. P.-M. VII. 80—87. és 126—131. l. A többi erre vonatkozó alkalmi irodalomra nézve l. Vasárn. Ujs. 1867. 504—6 l. (Képpel. P. gyermekkori lakháza Félegyházán.) — Szász Károly: P. gyermekkori lakhelye. (Költ.) U. o. 514. l. Felolvasatott az ünnepélyen. — — — — — A P.-ünnep Félegyházán. U. o. 519. l. — L. még u. o. 533. l. — Rodiczky Jenő: Álomképek P. életéből. Szeged, 1867. 30. l. — L. még az összes egykorú lapokat e napról.

Ezekhez némi pótlásként kell hozzátennünk, hogy a *Hon* 1867-diki 128-ik számában, tehát alig pár nappal Jókai cikke után, bizonyos D. J. Mura-Krisoveczről azt írta, hogy az erdélyi hadjárat idején Petőfi Segesvár körül Dőry Pál századossal találkozván, ez neki ritka arany- és ezüstpénzeket adott át, melyeket a móczoktól vettek el, kik a nagy-enyedi ref. főiskolából rabolták el. Hozzáteszi, hogy e pénzek ismertető jelekül szolgálhatnának, ha ki lehetne kutatni, hogy a költőtől hová kerültek.

Erre következett a *Petőfi sorsáról* szóló rémes tudósítás, mely szerint a költőt a segesvári postamester élve temetteté el. E cikk írója, bizonyos névtelen honvédtiszt, maga is látta, a mint alkonyattájt a költő a hegyoldalon a kukoriczás mellett elesett s legényét ápolására küldte. Ez utóbb Nagy-Galambfalvára. követte őt, hol azt beszélte a költőről, hogy meg nem menthette; mert mellén, hasán több szúrás volt. A segesvári postamester elbeszélését aztán 1850 februárjában hallotta, midőn özv. Sándor Józsefnél tatózkodott, hol ez az ő kérdésére elmondta a költőről: »Igen, a nagy halom alatt fekszik! Többen, de különösen az-rimánkodott összetett kézzel életéért, midőn a földet reájok hányattam. Élek még — úgymond — ne temessenek el elevenen! De ki ügyelt volna arra, eltemettetem a gonosz rebeliseket.«

Íz a borzalmas história a 141. számban jelenvén meg, Lengyel válaszolt rá a 168. számban. Ennek tartalmát, valamint Lengyel további leleplezéseit e nyomon ismerjük.⁵ A Bartha János cikke (volt honvédszázados a 88-dik zászlóaljban), mely a *Hon* 170-dik számában jelent meg, általában Jókai nézetét nem tartja lehetetlennek.⁶

IV.

Az 1874-dik évben annak a körülménynek kell tulajdonítanunk a költő eltűnéséről s a róla egészben szóló irodalom újraébredését, hogy erre az évre esik halálának 25-dik évfordulója. Ez valóban terjedelmre nézve tekintélyesnek mondható alkalmi irodalmat termett. Csupán a költő haláláról szóló irodalomnál maradva, érdekes, hogy czúttal és most először, a mozgalom Erdélyből indult ki.

Ugyanis 1874. ag. 2-án Maros-Vásárhelyt egy »Petőfi-émlékünnepély« tartatván, ezen Csató r. k. lelkész Szász Bélától egy emlékbeszédet olvasott fel a költőről életrajzi vázlat alakjában s ebben említve vannak elestének körülményei is. E hely így szól: Még vannak, a kik »látták az átszellemült szabadság-költő elmélyedését, melyben az ágyudőrej közepette is a szférák zenéjére látszott hallgatni; még él gr. *Lászar Albert*, ki a segesvári csatában szintén részt vett, s Bem visszavonu-

⁵ P. a csata előtti d. u., mond Lengyel e cikkben, id. Varga Zsigmondnál özsonnált s innét estve egy 1867-ben még élt Szakál János nevű fuvarossal ment le Új-Székelyre, mert hátilova nem volt. Ekkor Bem főhadiszállása Új-Székelen volt. Reggel ugyane fuvaros vitte jul. 31-én Felegyházára. A csata d. u. 6 órára már be volt fejezve s Bem est 10 óra tájban vitte be Székely-Kereszturra egy Törzsök Pista nevű huszár, honnan ag. 1-én reggel 5—6 óra tájban indult vissza M.-Vásárhelyre.

⁶ V. ö. cikkünk II. fejezetével, P.-M. VII. 91. 1.

lását, Zeyk Domokossal és Daczóval személyes bátorsággal fedezte és rohantában a hídnál álló Petőfihez odakiáltott — látva a támadó kozák feléje irányzott pikáját — hogy »parirozzon«; de akkor már bevolt az öldöklő fegyver a legnemesebb szívben s a hős csak annyit mondhatott: »már késő« és aláhanyatlott.⁷

Ezt, melyet a közlő *Kelet* hirrovata, mint addig nem ismert adatot, külön is kiemel, Szász Béla mindenesetre a költő eltűnéséről szóló irodalom kellő ismerete nélkül írta le. Ehhez nem férhet kétség. De mert ismeretlen adat volt, bejárta jóformán hazánk minden lapját. Világos belőle az, hogy egy pár önmagát eléggé czáfoló részleten kívül, bizonyos theatrális színezetű az előadás, a mi az alkalmat tekintve, megbocsátható. Szabatosságra nem is törekedett. Világos az is, hogy ez a Lengyel adataival teljesen ellenkezik.

Néhány nappal e leírás után, mely agusztus 8-án jelent meg, »egy honvéd« N.-Kállóról helyreigazításokat küldött be az *Egyetértés*-nek. Szintén ott volt a segesvári csatában. A katasztrófa előtt váltott is Petőfivel pár szót s kétségbe vonja, hogy Lázár láthatta volna a költőt a jelzett hídnál. Ő is a héjasfalvi híd felé menekült s Petőfit arra nem látta; de látták őt közhonvédek a kukoricaföldek felé menekülni s ez hihetőbb is; onnan aztán nem menekült meg senki.⁸

Erre megszólalt megint Lengyel József aguszt. 28-án Papp Miklósnak írt levelében s azt állítja, hogy Lázár Albert gr. ott volt ugyan a csatában; de benn a faluban időzött Fejéregyházán »s a csapatok szétrobbanása alkalmával nem volt csatavonalban«. Előbb is elmekült, mint ő (t. i. Lengyel). A levél többi részét, a mennyiben a költő elestének körülményeire vonatkozik, ismerjük.⁹

Erre Szász Béla, mint az emlékezés írója, nyilatkozott szept. 12-én, hogy ő ezt az adatot gr. Lázár Vinczétől hallotta s mindenesetre óhajtható volna, hogy maga gr. Lázár Albert nyilatkozzék.¹⁰ Ez azonban, tudunkkal legalább, nem történt meg. De Lengyel József a *Történeti Lapok*ban szeptember 15-diki kelettel új levelet tett közzé, melyben nyíltan kifejti azt, hogy ha gr. Lázár Albert nyilatkoznék, az csak czáfolat lehetne az ellen, mit a *Kelet* neki tulajdonít, mint általa mondottat. Annak bizonyítására pedig, hogy Petőfit élve ő, Lengyel, látta utoljára, elbeszéli még egyszer az egész csata lefolyását, a mint ezt már ismerjük előbbi közleményeinkből, hol e levélről is szoltunk.¹¹

Szemlénkben tovább haladva, e kérdést röviden 1876-ban találjuk ismét tárgyalva, Jókai »Petőfi halála napján« című cikkében az *Életképek*ben, midőn ugyanott Aradi Zsigmond Petőfi-mellszobra is megjelent Haske rajzában¹² s midőn közölte a Földvári Masznyik

⁷ *Kelet*, 1874. 178—179. sz. (Két tárca.) Az ünnepély műsorát l. u. o. 175. sz. Ezt az adatot még l. Vas. Ujs. 1874. 525. l.

⁸ Magyar Polgár, 1874. 190 sz. ag. 23.

⁹ U. ott. 194. sz. és *Történeti Lapok*, 1874. 351. l.

¹⁰ *Kelet*, 1874. 106. sz.

¹¹ L. e levélhez még Vas. Ujs. 1874. 572. l.

¹² 49. sz.

Endre által beküldött ifjúkori töredéket is a költőtől. »Még mindig akadnak, a kik Petőfit keresik!« — írja u. ott Jókai. Több levelet kapott ő is az ország különböző vidékeiről, a hol egyik-másik rejtélyes alakban az elhunyt költőt vélték fölismerni. Egy levélből, melyet K. L.-néől kapott Kaposvárról, idéz is néhány sort. E szerint mióta a levél írója Jókai „*Politikai Divatok*“ cz. regényét olvasta, melyben az örült költőt ő is Petőfinek tartja, nincs nyugta, nincs annál kevésbbé, »mert Somogy-megyében egy örült költő jár« és már kétszer oly remek verset hallott tőle szavalni, hogy »éles szúrást érzett szívében, mert csak Petőfi versei hangzanak oly módon«. Elmondja ezekben, hogy Bennél szolgált, fogságba került és sok évig Kuststeinban szenvedett. E nézetét megerősíti az, hogy apjának Ájer Mihály mondta Olmützben, mint akkori fogolytársának, hogy a költőt Kis-Czeilben látta. Leírja az alakot is, kit a környéken »bolond Bélá«-nak hívnak; de az a leírás után Petőfi nem lehetett. »Petőfi nem él, — így végzi Jókai. Nyugodjunk bele, hogy a mi földi volt benne, az porrá lett már.«

(Negyedik közi. köv.)

Ferezezi Zoltán.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Petőfi „Batthyányi és Károlyi grófnék“ költeménye.

A 40-es évek közepe (1844) óta a két Zichy-nővér, gr. Zichy Antónia, gr. Batthyányi Lajosné és gr. Zichy Károlina, gróf Károlyi Györgyné, minden oly hazafias mozgalomban, melyben a nők is részt vehettek, elől jártak s ez által úgy az előtt példátlan, mint manapság is majdnem páratlan népszerűsége tettek szert. Ők gr. Zichy Károly leányai voltak s az idősebbik, t. i. Batthyányiné, 1816 jul. 4-én született, férjhez ment 1834 decz. 3-án; az ifjabbik, Károlina, szül. 1819 nov. 8-án, férjhez ment 1836 máj. 16-án s volt ez időben három fia: Gyula, Géza és Gábor. A két hölgy közül Károlyiné volt az, ki minden alkalommal szenvedélyes magyar érzelmét majdnem tűntetőleg nyilatkoztatta ki s talán az ő népszerűsége még nagyobb volt, mint nővéréé. Ő volt, a ki a pesti úri kaszinó báljain legelőször tánczolt »népies magyart«. Ez az 1844 évi farságon történt. Ugyanis egyik bálon b. Wenckheim Béla fölszólította erre a jelenvoltakat s gr. Károlyiné általános helyeslés és lelkesedés között azonnal föállott a fölhívásra.¹

Midőn 1844 ag. 15-én a pesti gyalog polgárőrség zászlószentelő ünnepet tartott, gr. Károlyiné volt a zászlóanya, »ki mint derék honleány, — mond a *Pesti Divatlap* — minden jónak, szépnek és nemesnek

¹ *Pesti Divatlap*. 1844. I. 31. l.

lobogóját lelkesült érzellemmel tartja gyöngéd kezeiben.«² Maga az ünnep sátrak alatt folyt le, püspöki istentisztelet mellett a Rákos mezején, midőn gr. Károlyné díszmagyarban teljesíté tisztét, óriás közönség jelenlétében. Az ünnep leírását az erről különben elég hézagosan tudósító egykorú lapokra hagyván,³ csak azért emlékeztünk meg róla, mert jelzi azt a népszerűséget, mely őt és nővérét ez időben valósággal körülrajongta.

Ezzel egy időre esik az a mozgalom, mely az »ipar-védegyelet«-ben nyerte meg irányát, hogy a hazai ipar kizárólagos támogatásban részesüljön s ez úton virágoztassék fel. Ekkor 1844 őszén a nővérek »a legegyszerűbb belföldi szövetekben tevék díszlátogatásaikat, s a nagylelkű magyar hölgyek példáját követni számosan elhatározták.«⁴ Mikor pedig okt. 6-án Pozsonyban gr. Batthyányi Kázmér elnöklete alatt az »ipar-védegyelet« csakugyan megalakult, ők rögtön csatlakoztak s főúri hölgyeink közül az elsők, a példaadók valának, a mi irántok a lelkesedést még növelte. Ugyanekkor a védegyelet hatása alatt hozta Vahot lapja, a »Pesti Divatl.« az első magyar divatképeket Varga János női és Tóth Gáspár férfi szabóktól. A honi selyemkerméket a Valero-gyár, a honi bársonyt a Koch-féle gyár szolgáltatta. A közönség kapott az új szabáson; azonban a női ruházathoz kellő egyéb kelmék még hiányoztak, midőn egyszerre elterjedt híre, hogy a női mindenféle kelmék előállítására Károlyné gyárat akar alapítani.⁵

Ezek, de kivált az, hogy, a mint a *Honderü* mondta, »a lelkes pár az eredménydús életet ígéro védegyelet tagjai közé irá magas nevé«, volt főkép oka annak, hogy a pesti lelkes fiatalság, midőn a két hölgy Pozsonyból, az országgyűlés berekesztésével (novemb. 13.) Pestre jött, nov. 15-én fényes fáklyás-zenével tisztelte meg őket, melyen mindenki egész lelkesedéssel vett részt.⁶ A lelkes tömeg először gr. Batthyányiné s azután gr. Károlyné lakása elé ment magyar zene hangjai mellett s ott B., itt gr. Vay Dániel tartottak üdvözlő beszédek, melyekre ők »rövid, de velős és hazafiai szent érzetektől lobogó beszéddel válaszoltak«. Ezután gr. Károlyné az erkélyre hozta három fiát s ünnepélyes ígéretet tőn, hogy úgy fogja őket fölnevelni, »hogy keblük legszebb gyöngye jellemük; lelkületük fővonása a tettekben nyilatkozó honszeretet leendő.«⁷

² U. o. 19. és 53. l.

³ U. o. 178. l. *Pesti Hírl.* 1844. 568. l. 379. sz. *Életképek.* 1844. II. 257. l.

⁴ *Pesti Divatl.* 1844. II. 19. sz. nov. 10. 91. l.

⁵ U. o. 96, 107. l.

⁶ »A közlekedés e tetteges honszerelmet, e szép önmegtadást dicsőíté a nőparban, önmegtadást — nagyobb, mint mi férfiakul képzelnök, s magasztos például szolgálót e hon minden leányainak«, — mondja a czifrabeszédű *Honderü.* 1844. II. 339. l.

⁷ *Életképek.* 1844. II. 684. l. *Budap. Híradó.* 1844. 81. sz. *Pesti Hírl.* 1844. 800. l. Frankenburg: Emlékiratai. III. 31. l. — Meg kell mellékesen itt még jegyeznünk azt, hogy a két hölgy e hazafias szereplését nemcsak az egykorúak méltányolták, hanem történelemíránk is utóbb elég fontosnak tartotta arra, hogy följegyezze. Horváth Mihály, noha egész általánosságban, így szól: »Mágnás hölgyeink körében e két testvérhölgy dicső példája törte meg az utat, hogy hideg közönyükből a közügyek

Kár, hogy magokat a szavakat egyik egykorú lap sem közli. A bőbeszédű *Honderü* is csak ennyit ír: »az ünnep királynéi mindketten néhány, hő honszerelmet tanusító szavakban fejezik ki válaszerelmüket a megtisztelőknak, többször megszakítva beszédüket a magasratörő éljenkiáltások».

Petőfi jelen volt e fáklás-zenén, hallotta a két hölgy lelkes választát s megindulva írta *Batthyányi és Károlyi grófnék* cz. költeményét a fölemelő jelenet hatása alatt, és pedig mondhatni azonnal; mert a költemény a *Pesti Divatlap* rákövetkező számában, már nov. 24-én megjelent (II. 115. l. 21. sz.) s belőle világosan kivehető, hogy maga is szemlélője s résztvevője volt a fáklásmenetnek:

Én láttam, láttam! . . . megmutatta őket
Szent vágyaimnak a szövétnekfény;
Hanem mi volt e fény a lánghoz képest,
Mely akkor égett keblem belsején!

Ott álltak ők, mint égi jelenések.
Szokatlan köztünk ilyen látomány . . .
Hahogy sokáig néztem volna őket,
Szemfényemet vesztettem volna tán.

S hallottam ajkaik édes zenéjét,
Hallottam őket halkán mondani,
Mit tetteik rég fennszóval beszélnek,
Hogy ők a honnak hű leányai.

E költeményből egyszersmind kivehetjük a két hölgy szavainak tartalmát is; és ez úgy szerzőjének neve, mint e költemény nemes heve, lelkes szárnyalása miatt fenn fogja tartani a két hölgy e szép napjának emlékét.

Petőfi e költeményét a *Versek II*-be (84. l.) még fölvette; de az 1847-diki *Összes költeményei*-ből kihagyta. Megváltozott politikai hangulata, szélső demokratismusa hagyatta vele ki. Ez minden továbbiak nélkül is elég magyarázat.

Azonban az irodalomban nem egyszer szóba került e költemény és kihagyásának története vagy oka. Telegdy László írja pl. 1884-ben a *Petőfi-Társ.* „*Koszoru*“-jában,⁸ hogy midőn 1846 szept. 7-én a költő-

íránt érdekeltségre, nemzeti érzelmekre s erényekre ébredjenek.“ Ugyanő jegyzi meg, hogy „ők valának az elsők, kik termeikben a nemzeti nyelvet, társalgásukban a nemzeti szellemet divatosá tették.“ (*Huszonöt év Magyarország. Irti-ből*. II. 129. lap. V. ö. *Összes K.* III. 679. l.) Nagyon helyes megemlékezés olvasható a két hölgy szerepléséről ez időben a *Vasárn. Ujs.*-ban (1888. 41-dik szám) a gr. Batthyányiné életrajzában. U. o. adva Batthyányiné egykorú képe is Barabás Miklóstól. Ugyanez a kép, valamint Károlyiné képe is Barabástól *Vasárn. Ujs.* 1887. 9. sz. Megemlékezés rólok u. o. (149. l.). Károlyiné a forrad. után maga is külföldre menekült, hogy gyermekeit szabadon nevelthesse. Fefesleges hozzátennünk, hogy a két hölgy gazdagsága, helyzete és szépsége egyaránt hozzájárult a népszerűség e hálványozásához.

⁸ 1884. II. 619. l.

vel Szathmárban együtt volt a Szerdahelyi Pál főispáni beigtatásán, a mely napról *Nagy-Károlyban* cz. költeménye is kelt, odahagyva a megyeházat, ilyen beszélgetést folytattak: »Hová menjünk?« — kérdi Petőfi tétovázva.

— Menjünk a várkertbe. Ott igen szépek az óriási üvegház délszaki növényei!

— Én oda nem megyek? — viszonzá Petőfi.

— Két évvel ezelőtt Károlyi Györgyné és Batthyányi Lajosné laktak ott egész nyáron át. Hozzájok te szép verset írtál.

— Az akkor volt!... Most nem tenném meg! — szólt Petőfi, stb.

Váradyné meg azt írja, hogy midőn 1849-ben a költő az ő atyjánál Tordán volt (Miklós Miklós tordai ref. pap) s beszéd közben a fia születésére írt költeményeért Csokonaihoz hasonlította, a költő ez ellen hevesen tiltakozott; azt mondta, hogy nem akar hozzá hasonlítani, mert Csokonai mindenkéhez írt pénzért verseket; ő pedig soha be nem szennyezte azzal tollát. Egyetlen költeményt írt főrangúakhoz s azt sem vette fel összes költeményei közé.⁹

E helyek, habár sok év után vannak feljegyezve, bizonyítanak mindenesetre annyit, hogy a költő szélső demokratsmusa idejében némelyek enyelgve vagy ilyes módon fölemlítették neki e költeményét s ez lényegesen hatott arra, hogy kitagadta gyűjteményéből s pedig épen nem azért, mint más esetben tette, mert netalán gyöngének tartotta.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ferenczi Zoltán.

Grimm Herman Petőfiről.

Grimm a *Deutsche Rundschau* 1895. májusi füzetében (XXI. 8. 281—89. l.) egy igen szép essayt írt Johanna Ambrosiusról, a földműves költőnről, kinek költeményeit Karl Schrattenthal pozsonyi tanár 1894. karácsonra kiadván, pár hó alatt 4 kiadást értek meg. A költő Gross-Wersmeninken faluban él Kelet-Poroszországban Lasdehnen mellett. Őt Grimm általában Ada Negri olasz költőnővel hasonlítja össze s azt mondja rólok, hogy mindkettőt a jelen szelleme tölti el. És ez jellemzi korunkat, a múlttól ez a teljes elfordulás. Ezzel kapcsolatban a következő, figyelemre nagyon is méltó módon szól Petőfiről:

»Gedenke ich der Romantik, die die ersten Zeiten unferes Jahrhunderts beherrschte, so erscheint mir die heutige Zeit wie ein blühendes Kornfeld unendlichen schweigenden Gärten mit Leichensteinen gegenüber. Lenau, Uhland, Rückert, Platen und auch Heine fuchten dieses Gräberfeld

⁹ *Erdélyi Híradó*. 1888. 4. sz.

so dicht mit Blumen zu bepflanzen, daß es zu leben begann. Aber wenn sie die Todten zum Sprechen, ja zum Gefang neu belebten, immer erklangen wie aus Gräbern diese Stimmen, und selbst die Gegenwart schien hinunterzufliegen, um aus der Tiefe empor zu reden. Den furchtbaren Druck dieser Weltanschauung hat die Gegenwart von uns genommen. Ein unbezwinglicher Drang, uns historisch bedingungslos frei zu fühlen, erfüllt die heutige Menschheit.

Platen war unfrei durch seine Vornehmheit, Heine durch eine gewisse Ueberhebung, gepaart mit heimlicher Selbstverachtung; Byron, Lenau, Uhland, Rückert vermögen ihre Resignation nicht zu verhehlen, die sie bedrängt; es klirrt die leise klingende Fessel, die die Geschicke Jedem von ihnen anschniedeten, und tönt in ihre Verse hinein. Die Hoheit ihrer Seele vermochte sie nicht loszulösen von dieser Sklaverei. Beinahe wahn-sinnige Versuche werden von den heute Lebenden gemacht, sich aus diesem Banne herauszuwinden. Aus Petőfy's (!) Gedichten tönte zuerst der Gefang der neuen Zeit. Er will, wie Goethe einst, nur sich aussprechen und weiter nichts. So weit Uebersetzungen mich urtheilen lassen, erreichen die anderen ungarischen Dichter ihn bei Weitem nicht. Auch die berühmten Polen, Russen und Franzosen sind nur Historiker mit Petőfy (!) verglichen. Sie dichten nicht zuerst nur für sich. Sie streben, offen oder heimlich, nach anerkennender Beurtheilung. Sie stehen erfüllt vom Selbstgefühl inmitten von Bewunderern. Wie wenig ist Petőfy (!) daran gelegen! Ruhm verlangte er sicherlich; aus welcher Ecke aber er ihm zuflöge, kümmerte ihn gewiß nicht. Nichts beeinträchtigt sein souveränes Herrschengefühl. Er weint und lacht der Welt ins Gesicht. Ihm ging es schlecht genug — sobald er zu dichten beginnt, sitzt er auf den Gewölken, und die Welt liegt unter seinen Füßen. Er ruft den Tod herbei, aber will leben. Seine wehmuth-vollsten Klagen athmen Luft am Dasein aus.

Nur ein Dichter der Gegenwart erreicht ihn und steht vielleicht über ihm: *Mistral*, dessen *Mireille* wie aus den Lippen *Homer's* zu tönen scheint. Von *Lamartine* bis *Victor Hugo* kennt keiner das Geheimniß dieses Franzosen provençalischen Stammes, Glück und Unglück mit dem gleichen freudigen Accente zu sagen, unendliche Trauer und Wohlfühl so ineinanderklingen zu lassen, als ob kein Unterschied walte. *Petőfy* (!), *Mistral*, *Goethe*, *Shakespeare* und *Homer* erscheinen mir manchmal wie die wiederkehrende Verkörperung eines einzigen Dichters. Das ist der große Urdichter der Menschheit, der seine Trauer in Worten ausläßt, deren Klang ihn entzückt. Inmitten der Verzweiflung, die sein Herz zersprengen möchte, verfaßt ihm die Fähigkeit, betrübt zu sein. Ein unbekanntes Glücksgefühl des bloßen Daseins verläßt ihn nicht. Das ist das Geheimniß der Gedichte der *Ada Negri* und der *Johanna Ambrosius*. Sobald sie zu dichten beginnen, wird, was sie bedrängt, zu einer Quelle des Wohlseins für sie.¹

Közli: **Ferenczi Zoltán.**

¹ Grimm (szül. 1828. jan. 6.) 1872 óta a műtörténelem tanára a berlini egyetemen.

Petrich Sámuel följegyzései Petőfiről.

A *Vas. Ujs.*-ban Baráth Ferencz közöl pár adatot a költőről (1895. 22. sz.) abból az időből, midőn 1849. jul. első felében Orlayéknál időzött családjával együtt M.-Berényben. Ez adatokat róla Orlay P. Soma apja írta be egy Bucsánszky Alajos-féle kis képes naptárba (1849-re), mely eredetileg a költő tulajdona volt s tőle maradt ott. A költő hihetőleg tisztelet-példányul kapta; mert két költeménye van benne (*A magyar nép, A faluban utczahosszat*). A naptárba, mely jelenleg fia, Petrich Pál bizt. hivatalnoké, az öreg Petrich 3 tiszta lapot ragasztva be, írta le a következőket:

»1849. július 5-én Petőfi Sándor, neje, Zoltán fia és annak szoptatós dajkája érkeztek meg Mező-Berénybe, Petrich Sámuel házához, s ottan laktak. — Július 16-án Petőfi Sándor megfogadta Csipkár Pál szücsmestert, az aradi útra, a hova Petőfi, Soma fiammal akart menni. Petőfi Sándor Aradra Kossuthhoz akarván menni, Bonyhay Beniámin úr ígért nekik az aradi útra egy könnyű s kényelmes ekhós kocsit. — 17-én reggel korán, Csipkár lovaival ment el Bonyhay úrhoz kocsiórt; a mint a kapun kiértek a lovak, elragadták a kocsit. Csipkár Pál mit tudott tenni: a lovakat gyep-lőnél fogva erősen húzta, és átellenben Minich Ádám magtárának húzta, annyira, hogy a kocsit egyenest fálnak vitték, a hol is a kocsi rúdja s egy löcsce eltört és egyik kocsiodal is. Akkor nap az Aradra menetel elmaradt.

Petőfi meghagyta Csipkárnak, hogy minden legkisebb hibát a kocsin az nap megcsináltasson; bármibe kerüljön is, ő kifizeti, úgy hogy másnap öt óraker ottan legyen, hogy elmehessenek. A kocsi akkornap tökéletesen el is készült és másnap reggel, azaz július 18-án, 5 óraker Csipkár Pál ottan is volt kocsijával, mindennel elkészülve. Petőfin volt az ok, hogy késtek a menéssel. Hat óra volt reggel: Soma fiam a piacz felőli ablaknál állott, Petőfi a végső kis szobában volt, a melyben lakott. Soma fiam ezen szavakat kiáltotta Petőfinek: »Sándor te! Egresi Gábor és Kis Sándor jönnek ide!« — Petőfi erre: »Hol a pokolba' járnának itten?« — Petőfi az ablakhoz ment s így szólt: »Csakugyan azok.« A mint a szobába érkeztek, Petőfi azonnal kezét fogott Egresivel s mentek a végső kis szobába. Én kisettem az udvarra a kis szoba udvar felőli ajtajához, hallgatódzni, s ezen szavakat mondotta akkor Egresi Petőfinek: »Csak gondold el, Sándor barátom, még Kossuth Görgeit le akarja tenni a fővezérségről, holott nincs a hazának több olyan embere.« Én akkor bementem Soma fiamhoz s azt mondtam: »No fiam, vége mindennek már, a mikor ezen két első embere a hazának ily egyenletlenségben van.« — Fiamtól ezen választ kaptam: »Majd elvégzik azt az okosok.«

Egresi hozott volt Bemtől egy levelet Petőfinek s Petőfit arra vette, jöjjön el vele Erdélybe Bemhez. Petőfi feleségéhez ment tanácskozni, mitévő legyen. Felesége azon választ adta, hogy bármerre megy is Petőfi, ő tőle el nem marad, vele megy. A kocsi mindig ottan állott, a lovak befogva. Így rövid tanácskozás után, reggeli 8 óraker, a kocsi rúdját Nagy-Várad felé fordították.

Petőfinek sok holmija nálam maradt volt. Egy nagy kuffer, tele iro-

mányokkal és még azon felül is kint. Megkért Petőfi és Petőfiné, hogy annak hí őrízője legyenek. A mi nálam meg is volt; sok helyt el volt dugva és rejtve, a félelem miatt. Csipkár Pál vitte el Petőfit családostul Nagy-Váradra, és akkor héten, szombat este, azaz július 21-én érkeztek meg Szébenbe. Másnap, vasárnap reggel Petőfi Bemhez ment, a mint azt nekem Petőfiné megírta volt az 50-ik év tavaszán Szébenből, a mely levelében nagyon megkért volt, viseljem gondját holmijának; ha ő nem, a haza fog még nekem háladatos lenni érte. Az 50-ik év nyarán el is jött hozzám Petőfiné s nálam hagyott holmiját elvitte. Petőfiné akkor, nálam létekor annyit mondott: a mint vasárnap reggel férje elment tőle, soha legkisebb hírét sem hallotta; azt bizonyosan tudja, hogy csatában nem volt. Petőfi életéből ennyit tudok, a mit lelkiismeretesen bizonyíthatok is.

Ör.(eg) Petrich Sámuel.

*

Még egy eset Petőfiről, 1849-ben. Július hóban, a mikor Mezőberénybe jött Petőfi családostól, Gyomának jött. Gyomára honnét jött, nem tudom, csak azt, hogy Gyomáról a város lovai hozták el hozzám. Ezt Petőfi elbeszélése után irtam volt le magamnak. A mikor Gyomára érkezett, azon kocsis tovább nem vitte, s így bement Gyoma városházához, ottan a cseléd-től kérdezte a jegyző úr hollétét. A cseléd mondta, hogy bent van a szobában és a bíró is. Petőfi belépven a szobába, köszönt; a köszönést elfogadták. Bíró uram a szobában egyik oldalon a lóczán hevert, a jegyző a másik lóczán, s a köszönés elfogadása után sem kelt fel egyik sem. Petőfi megkérte a jegyzőt, hogy ha lehetséges, lennének szívesek neki egy forspontos kocsit adni Mezőberényig. A jegyző kérdést tett bíró uramhoz, van-e heverő forspontos? A bíró félvállról felelte: »Bizony nem igen van itt most.« Ekkor a jegyző így szólt Petőfihez: »Van-e az úrnak igazolványa!« Petőfi általadta igazolványát. A mint a jegyző bele pillantott, hirtelen felugrott, szaladt bíró uramhoz, azt lerántotta a lóczáról a fekvéséből s ilyen szavakkal szólott hozzá: »Keljen fel bíró uram, teremtettét, Petőfi Sándor áll előttünk. Dehogy nem adunk, ha kell, akár tizet is.« A dobost azonnal elküldték a városban kidobolni, hogy itt van Petőfi Sándor; a többi cselédet is mind hirmondóul elküldték. »Hol a kocsija?« kérdeék Petőfit. Mondta, hogy kint, a piacon. Akkor a bíró, a jegyző, meg több érdemes urak megfogták kocsiját és maguk húzták be a városház udvarába. Rövid idő alatt tele volt a városház udvara néppel. Petőfit érdemes urak vállaira vették, a nép között hordták és minden oldalról éljenezték. Majd egy magas állványra felemelték, a honnét hosszú beszédet tartott a népnek. Több órai ottani mulatás után kocsira ült családostul, s a város lovain hozták el Mezőberénybe. — Ezeket maga Petőfi Sándor beszélte el nekem, akkoriban nálam létekor. Az akkori gyomai jegyző neve Csatt.

Ör. Petrich Sámuel.

A közlemény első részében említett aradi látogatást, hová az egész Petőfi-család el akart menni Orlay P. Somával együtt »Damjenics látogatására«, legelőször Orlay Soma írta le a *Vas. Újs.*-ban (1861. 115. l.). Innen került a Zilahy-féle életrajzba. Ő a rúd-eltörést és Erdélyfelé indu-

lást egy napra teszi. Ebben lehet, hogy téved; de az aradi látogatás céljában nehezen. Petőfi aligha készült Kossuthot meglátogatni; ez ismerve a köztök levő viszonyt, róla nem igen gondolható. A közlemény egyébaránt pár valóban becses életrajzi adattal gazdagítja ismereteinket a költőről.

Ferenczi Zoltán.

Petőfiről az 50-es évek lapjaiban.

Kolozsvári Lap. (852. 349. szám. márcz. 23.)

Valaki gúnyosan megírja a tordosi ref. papválasztást, melyen Nagy Tamás nyert 12 szavazatot s így végzi: »Óhajtvá várjuk az új papot, de kérjük, hozzon magával *tele erszényt, pap türelmet, és — perzsgyat, más-ként, mint Petőfi mondja: „vizet iszik, — vizet bis ő.”*

Kolozsv. nemz. szính.-ban 1859 január 24-én Neuhold János énekes búcsúhangversenyén Komáromi Lajos szavalta: *Csárda romjai-t* Petőfitől.

Kolozsvári Szính. Közl. (1859/60. 57. sz. jan. 14.)

Kolozsvárt jan. 8-án a *Házi sene-kör* hangversenyén Petőfi és Tompa műveiből is szavaltak.

U. o. (68. sz. jan. 29.)

A Marosv. Kazinczy-ünnepen 1860 jan. 19-én Balogh Elek Petőfi »Magyarok Istene« költeményét szavalta.

U. o. (80. sz. febr. 15.)

↳ *Petőfi Sándornak* több lelkes honleány mellszobrot fog készíttetni. E szép terv, mint a V. U. írja, *Gál Ida* és nővéreie.

U. o. (106. sz.)

Réty Mihály színész 6 éves fia, kit komolyságáért »Urambátyám«-nak hívtak, 1860 márcz. 18-án »A vén bakkancsos és fia, a huszár« előadásán Petőfi *Bor és leány* költeményét szavalta el »oly csinosan, hogy közkívánatra ismételnie kellett«. A bojtárt játszá a darabban, melyben apja a vén bakkancsosban lépett föl.

U. o. (113. sz.) márcz. 26-ról, a Doppler-testvérek hangversenyéről ezt írja egyebek közt: »Paulay Petőfi S. »Erdélyben« című gyönyörű költeményét szavalta el, még pedig oly szépen, hogy minden szava e költeménynek eljutott a szívünk gyöke-reig.«

Magyar Futár (1857 114. sz.)

Kosályi egy ifjú házaspár timármester öngyilkossági kísérletét írja le Dézsről s hozzá teszi:

„Azt mondják úgy okoskodott,
Félre csapván fején a kalapot,
Felakasztom magam, a lesz belőte
És úgy tett, miként beszéle,

az az, hogy a mint Petőfi megénekelte.«

Magyar Posta. (Pest. 1857. 35. sz. ag. 9. 166. l.)

A »Hirdetések« rovatában olvassuk: »Emich Gusztáv kiadó-könyvárusnál megjelent, s általa Pfeifer Ferdinánd könyvkereskedésében, valamint minden könyvárusnál kapható:

Szerellem Gyöngyei. Irta Petőfi Sándor. 16-odrét. Ára 30 kr. pp.

Felhők. Irta Petőfi Sándor. Kis 8-adrét. Ára 30 kr.«

Természetesen mindkét esetben az eredeti kiadásról van szó.

U. o. (106. sz. nov. 4.)

* * *Schmidt* Julián, hazánkban is ismert német ítéző, *Petőfinek Kert-beny* által fordított költeményeit bírálja. E bírálattal, mint több tekintetben becses művel, megismertetjük t. olvasóinkat, még pedig közelebb-

ről. (NB. utóbb nem találtuk benne ismertetve.)

Petőfi „*Szerelmes Tenger*“ cz. költeményét 1856 ápr. 23-án Petri Mária asszony hangversenyén szavalta Tóthné Kolozsvárt a nemzeti színházban.

Remény (1851. 207. l.)

Atádi Vilmos a »Losonczy Phönix« bírálatában a költészetről általában a következőket írja: »A verses költemény olyannyira életszüksége a magyarnak, hogy nincs tán egyetlen csak kissé is műveltebb emberünk, ki egyik vagy másik jelesünktől ne tudna szavalni egy szép verset: ifjaink meg mindkét nemen egész irott gyűjteményeket bírnak, s egymásnak ily szemelvényekkel szoktak kedveskedni falun úgy, mint városon. És ha valamely vers azon szerencsében részesült, hogy zenére tétetett, akkor az ország egyik szélétől a másikig hangzik az, sőt nem ritkán a megkedvelt versre maga a nép keres és talál dallamot, hogy így közkincsül bírassék, mint ez Csokonai, Petőfi és Tompa több verseivel elég nyilván dolog.

Azonban az sem tagadható, hogy közönségünk, daczára költészet iránti hajlamának, nem épen előzékeny némely költői művek megvételében. Hidegen mellőz sokat, min nem győz eleget csodálkozni az, ki a mellőzöttek becsét ismeri: s többen e miatt vád alá fogják népünk izlését, mintha nem bírná megválasztani a gyöngyöt a salaktól, és csak pusztán vak ösztön után indulna, mikor némely költeményeket kitünőleg kegyel, holott azok remekül alig fogadhatók el.

Természetes, hogy visszásan tűnik föl népü(n)k műzslése az előtt, ki az idegen műtanok szemüvegén keresztül nézi a műveket és alig enged

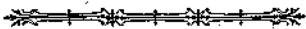
egyebet a közönségnek, mint azt, hogy az ítések által bálványul ajálatkat imádja vakon, és ne kövesse saját lelke sugallatát.

Pedig a műtésznek épennem szabad kihagyni a számításból a nép hajlamát, s azon eredeti jellemző valamit, mi őt minden más fajbelitől élesen megkülönbözteti. Minden még el nem korcsosult nemzet, életben, gondolkozásban, szeretet- és gyűlöletben, szóval minden lelki nyilvánulataiban sajátos szint tartott meg, s ép ezáltal vált jellemzetessé, egyénivé a többi fajok irányában.

E jellemzetes, ez egyéni sajátosságait átviszi mindenre, mi nála kiválólag nemzeti.

A magyar pedig kiválólag nemzeti mindenben. — A nemzetiség a zománcz művei külsején, és ez azon zamat, mit megkíván minden költeményben, hogy élvezhető legyen. — Mert ámbár kiaknázhatlan az emberi kebel, és érzeményei, gondolatai a léleknek milliókép változatos alakban nyilvánulhatnak: mégis bizonyos marad, hogy azon egy indulat különböző színezettel s különböző alakban jelentkezik a magyarnál, mint például a cosmopolita németnél. Külön egyének már azonegy tárgy földolgozásában más-más uton indulnak: miért ne inkább azok, kiket vér- vagyis fajkülönbség választ el egymástól?

A figyelmes vizsgáló vehette is észre, hogy népünk síai azon költeményt járattják kézzől kézre ezer meg ezer irott példányban, mely tökéletesen magyar, s így magyar lélek által édelhető: de meg e nemzeties sajátosság szükségessége azzal is van igazolva, hogy újabb költőink Petőfi nyomán indulva, egészen odahagyták a régi iskolát és egy önálló nemzeti költési iskolának veték meg alapját. »

Vonatkozások Petőfire.

CCX. *Nemzeti Ujság.* (1844. 70. sz. okt. 30.)

Ismertetvén a Császár által kiadott »Aradi vészlapok«-at, futólag megemlíti a lyrai művek írói közt „*Petőfy*“-t is. A képekről szólva, mond: »Az említett arczképen kívül (gr. Brunswik Júlia, br. Forray Andrásné) még három képmelléklet kíséri a könyvet: »A vándor élet« *Barabástól*, metszve *Riedeltől*, melyet *Petőfy* hasonczimű szeszélyes versezete kísér«... stb.

CCXI. *Pesti Hirlap.* (1844. 793. l. nov. 17.)

Eggenberger J. és fia könyvkereskedőnél kapható:

Petőfy versei.

12rétben, velinen, borítékba füzve 1 frt 12 kr.

CCXII. A *Pesti Divatlap* 1844.

12. számában (367. l. őszelő 3. hete) »Népismertetés« cz. a. Vahót új rovatot nyitott, melyben Fekete Jánostól »Pásztoróra Székesfejérváron« cz. a. (»Juházminta«, »Kiki párjával«) a szerkesztő által különösen megdicsért népies rajzok jelentek meg, mint e nemben elsők. Ezekben bizonyos Kurucz Boldizsárról ír, ki a korcsmában iszik s így folytatja:

»A mi Bandink imé — miként magyarnak szokása — három hajtást ivott, háromszor törle meg száját térdig hulló inge ujjával, s három itcze bornak vége van, pedig dél előtt, s mégis olly józan, hogy az esküs is lehetné, sőt ezt már tizenégyszer le is tette minden bírói parancs nélkül. Ő nem tartozik azon szédelőgő fejűek közé, kiket őt hat itcze bor tántorgani kész; ő egyenesen megállt, csak kalapját taszította másik oldalra és danolt:

Lággal égő lobogós teremtetted!

Féreg esett az én régi kedvembe,

Az irgalmát, ide avval a borral,

A bü, vagy én, de egyikünk belehal.

De lesznek tán nyájas olvasóim közt olyak is, kik megütköznek abban, hogy hősünk dalának némely sorait a korán elhunyt Athenaeumból merítette, hová azt Pönögei Kis Pál barátunk raká le. Oh nem biz ő! Ha más, tehát hősünk is tudja, mikép a betű öl, azért ő sohasem olvas, kivevén számadás előtt birkáit olvassa meg. Ő ezen dalt ittas diákoktól tanulá, mellyért nekik — mint magát kifejezni szokta —, kostököket ispelelendirozott.«

Ebben az volna a legérdekesebb, ha valóban lehetne hinni, hogy Fekete János csakugyan hallotta e Petőfi-dalt már 1844-ben a nép fiától énekelve?

CCXIII. — Jegyzet *As utósó alamizsna* cz. költeményhez.

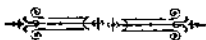
Folyóiratunkban (V. k. 77–82. lap) »Az utósó alamizsna« cz. alatt részletesen szólunk arról a hasonlatról, mely nekünk már régóta fölűnt Holtei *Babérfa és koldusbot* cz. darabja s Petőfi költeménye közt. Akkoriban némileg csodálkoztunk, hogy a kortársak megjegyzései közt nyomára nem akadunk annak, hogy valaki e hasonlatot megemlítené. Valósággal pedig, mint újabban rájöttünk, a *Honderü* e hasonlatot észrevelte s meg is jegyzi a *Magyar Életképek* ismertetésében, hol ez a költemény 1843 szept.-ében jelent meg (II. 270. l.); de egy tördelési hiba miatt nem épen könnyű észrevenni e helyet s talán ez az oka, hogy a vele foglalkozók figyelmét kikerülte. Most kiegészítésül közöljük e helyet a *Honderüből* (1843. II. 478. l. 15. sz. okt. 14.)

— Negyed napja, hogy a *Magyar Életképek* II-dik kötetének 3 füzete

is megjelent. Tartalma: »Az utolsó alamizsna, *Petőfy* (!), mely az ismeretes Babérkoszoru és koldusbot című drámának ügyes összevonata és szabatos nyelvűnek mondhatnánk, ha még némely apróbb

lesimítást nem nélkülözne.*)

*) Így pld: mindjárt a 3-dik sorban: voltak *ők* szó helyett, melynek fölöslegessége kéri, véleményünk szerint a *vol-tának* szó helyesb lenne, valamint a 4. versbeni *igen bizony* kitévelt sem találjuk költőinek."

Vegyések.

— A **Petőfi-társaság** **Ülése**, 1895. május 19-én délelőtt tartotta a Petőfi-társaság e tavaszon utolsó felolvasó ülést *Jókai* Mór elnöke alatt. A társaságnak legutóbb adományozott Vigyázó-féle alapítványra vonatkozólag Jókai a következőket mondotta:

„Tisztelt Társaság! Mielőtt a felolvasások sorozatát megkezdendők, kötelességemnek tartom bejelenteni, hogy a Vigyázó-féle alapítvány keletkezése nem egyezik meg a lapok által tévesen hozott hírrel. *Vigyázó Sándor* boldogult fiának emlékére, ennek nővére és fiai, atyjuk beleegyezésével tették ezt az alapítványt azzal az indokolással, hogy a megboldogultnak legkedvesebb költője *Petőfi Sándor* volt. Ez az indoklás ránk nézve, de egyáltalában minden magyar íróra és a közönségre nézve ama lélekemelő tudatot tartja fenn, melyet nemzeti költőnk szelleme megalakított, mely átöröklődik ivadékról-ivadékra és hatása nem gyöngül az idővel. Kérem tehát a t. társaságot, hogy eme lélekemelő alapítvány tevőinek jegyzőkönyvileg fejezze ki köszönetét, a melyet egy hármastagú bizottság tolmácsoljon az adományozóknak. Hatalmazza fei egyúttal a társaságot, hogy a küldöttséget, hogy az alapítványlevelet hiteles másolatban kérje ki *Jessenszky* Danó közjegyző úrtól, és adja át neki, mint a társaság pénztárosának,

a nálam letéteményezett összeget. Vegye a társaság zsinórmértékül ez alapítványban kifejtett czéit, hogy t. i. annak kamatai költemény jutalmazására fordítandók; ott a határidő is meg van jelölve, melyben a jutalom kiadandó; Miután ez az utolsó ülésünk ez évadban, kérem a társaságot, hatalmazzon fel engem egy hármastagú bizottság megalakítására, mely a pályázatot megfogalmazza. Kérem ezt jegyzőkönyvbe venni“ (*Főv. Lapok*, 1895. máj. 20. V. ö. a többi lapokkal e napról.)

— A **Petőfi-társaság** ugyanez ülésén id. Ábrányi Kornél „Liszt és Petőfi“ czímen tartott felolvasást.

— **Petőfi angolai**. Frederic Walter Fuller angol költő lefordítván Petőfi 12 költeményét angolra, kiadta a Trübner & Co. czégnél s egy szép levél kíséretében megküldte egy példányát Jókainak, — (*Pesti Napló*, 1894. 353. sz.)

— **Az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesületnek** idei, Székely-Udvarhelyen tartott közgyűlése alkalmából (1895. jun. 3.) a segesvári Petőfi-emlékszobor-bizottság is ülést tartott jun. 4-én, melyen elhatározta, hogy a költő eleste helyén gránit-gúlát emeltet emlékül; Segesvár legmagasabb pontjai egyikén pedig a költő emlékszobrát helyezi el, melyet Köllő Miklós szobrász már meg is mintázott.

Melléklet

Petőfi Sándor arcképe.

A költőnek ezt az arcképét, melyet mi 1³/₄ nagyságban közlünk az eredetiről, egy Kovács Dániel nevű öreg szabómestertől kaptuk, a ki több 1848-diki apró emlékekkel együtt őrizte rámába foglalva s azt állította, hogy e képet 1848. márcz. 15-dikén

osztogatták azok között, kik az ifjúság mozgalmában részt vettek. Az eredeti csinos kis aczélmetszetet, a költő aláírásával ellátva, metszette Kovács és Meder. Előtünk épen ez az aczélmetszet eddig ismeretlen volt s ezért közöljük folyóiratunk mellett.